

OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ

Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým.

Orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách a Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko.

(Vychází s podporou České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze.)

O projektu »České průmyslové banky« v Praze.

Časy již dávno minuly, kdy přírodní bohatství země bylo hlavní podmínkou jak blahobytu obyvatelstva, tak i kultury a zevní moci národův. — Netřeba jistě dokazovati, že v naší době tu více rozhoduje stupeň, až ku kterému se vyvinuly průmysl a obchod té které země. — Rozvoj těchto dvou činností musí nám proto ležeti na srdci.

O tom nelze pochybovati, že by ve vlasti naší bylo lze zříditi ještě mnoho průmyslových závodů způsobu nejrozmanitějšího; netřeba také prokazovati, že by bylo žádoucí průmysl již účinkující v mnohém směru jak rozmnožiti, tak i zdokonaliti. — A čím lze přispěti k všeobecnému a čilému oživení průmyslu a obchodu?

V první řadě jest arcíť správně poukázati na účelnou výchovu a na dokonalé vzdělání lidu, dále pak na potřebu různých změn v zákonodárství našem, na úlevy berní a na jiné podobné podpory zevní. Přihlížíme-li však ke skutečným poměrům našim, nelze nepoznati, že ve směru naznačeném předuležitými činiteli jsou poměry peněžní a poměry úvěrní.

Kapitál a úvěr jsou nejpodstatnějšími živiteli průmyslu a obchodu; tam, kde hospodaření lidu stíženo jest neurovnanými neb špatnými poměry úvěrními, nelze ani mysliti na trvalý rozvoj průmyslu a na ustálení výnosného obchodu.

Aby pak bylo lze zdokonaliti a upravit poměry úvěrní, jest třeba, aby tu bylo dokonale zařízených ústavů úvěrních, které by zprostředkovaly oběh kapitálu. Z důvodu toho shledalo se všude, že stejným krokem, jak průmysl a obchod se rozmáhá, vyvinují se také ústavy úvěrní a že také v krajích, kde průmysl kvete, působí nejčetnější a nejpotentnější ústavy, sloužící potřebám úvěrním.

Možno, že jest správný názor, že si postupující průmysl sám utvoří vhodné úvěrní ústavy i co do počtu, i co do druhu, tím však není vyloučena pravda, že úvěrní ústavy naopak mají nemalý — často až netušený — vliv nejen při zdokonalování a rozmnožování starých průmyslových závodů, nýbrž i při zakládání závodů nových.

Úvahy tyto nasvědčují tomu, že třeba:

1. zřizování úvěrních ústavů tam účinně podporovati, kde se průmysl a obchod rozvíjeti mají, pokud dočasné ústavy nevystačí, a

2. že jest nutno nové ústavy úvěrní tak zaříditi a přizpůsobiti, aby sloužily co nejúčelněji potřebám posavadního průmyslu a obchodu a aby mohly také napomáhati rozhodným vlivem svým, jde-li o zřízení podniků nových.

Ad 1. vzniká otázka, zdali — poněvadž jest zřejmo, že průmysl Čech i sesterské Moravy dalšího vývoje schopen jest — úvěrní ústavy již zřízené vyhovují požadavkům nové doby čili nic.

V příčině té chceme hleděti jen ke skutečným obchodním bankám, poněvadž ostatním ústavům, jako ku př. bankám hypotečním, spořitelnám, záložnám atd., jiné úkoly dány jsou. Praha má na ten čas jen 4 vlastní bankovní ústavy, ku kterým lze přihlížeti ve směru zde naznačeném (česká banka eskomptní, česká banka Union, hospodářská úvěrní banka a živnostenská banka), Brno pak jen jediný (moravská eskomptní banka). Že ústavy tyto nepostačují, to dokázáno nejzřejměji tím, že se v Praze časem usídlilo 6, v Brně pak 4 filiálky cizích bankovních ústavů.

V Praze zvláště, jak později ještě dotčeno bude, pocituje se průmyslníky i obchodníky mezera, která se objevila katastrofou české společnosti pro úvěr hypoteční.

Kapitál nahromaduje se rok co rok více v pokladnách bankovních, vklady a klientela všech rozmnožují se měrou až podivuhodnou.

Následující tabulka, sestavená podle úředních dat statistických, znázorňuje, jak příkladem v posledních sedmi letech se rozmnožily peněžní vklady bankovní:

Ústav	Koncem září 1890	Koncem září 1897
Zemská banka	1,419.014	39,594.280
Česká eskomptní banka . .	13,544.200	18,083.700
Česká banka Union . . .	3,305.753	9,794.262
Hospodářská úvěrní banka	4,544.300	5,232.600
Kolínská úvěrní banka . .	590.006	1,823.112
Živnostenská banka . . .	5,599.645	15,953.212
Úhrnem	29,012.918	90,481.166

Nerozhodují sice vklady samy, přece však číslce tyto nasvědčují tomu, že pražský ruch peněžní se shodne s novým bankovním ústavem.

Ad 2. Na tomto místě zdá se nám býti obzvláště důležitě přihlížeti k tomu, v jakých způsobech průmyslník používá úvěru u své banky. Různé tyto způsoby budtež označeny písmeny A, B, C atd.

A. Úvěr prostý. Průmyslník dostane se zde potřebné částky úvěrní za prostý akcept jeho.

B. Úvěr eskomptní. Zde jest mu opatření obchodní rimesy svým girem a poslati je bance k censuře a k eskomptu, aby mu suma směnečná vyplacena byla.

C. Lombard a uhrazený úvěr kontokorrentní. Průmyslník opatří si potřebný peníz tím, že bance zastaví cenné papíry neb jiné cenné věci.

D. Průmyslník může také dáti si vyplatiti zálohy na budoucí prodejní cenu svých výrobků.

E. Banka prohlásí, že vymění směnky majiteli průmyslového podniku jen za té podmínky za hotové peníze, když jí zřízena bude kauční hypotéka na průmyslové nemovitosti.

F. Vypůjčovatel zastaví průmyslovou svou nemovitost bance, která pak vydává prosté vlastní své dlužní úpisy za zápůjčky takto na hypotéku vyplacené.

G. Banka vydává na základě takových hypotečních zápůjček zástavní listy, které dle zák. ze dne 2. července 1868 č. 93 ř. z. požívají kupilární jistoty.

Jenom takový ústav bankovní, který svými stanovami oprávněn a svým věcným zařízením také s to jest, aby dle potřeby poskytoval úvěr průmyslníkovi v té neb oné způsobě, vyhovuje požadavkům doby naší.

Úvěry A—E jsou u obchodních bank ponejvíce zavedeny, způsoby F a G souvisící přímo s úvěrem hypotekárním počítají se dnes k úvěrům méně obvyklým, jichž užívání se teprve vyvinuje a zdokonaluje.

Prvé úvěry jsou krátkodobé, které po uplynutí určité lhůty — obyčejně několik týdnů neb měsíců — buď uhrazeny, buď obnoveny býti musí. Vyhovují proto dlužníkovi jen v tom pří-

padě, když on skutečně jest s to, aby uvěřenou částku, jakmile dospěje, zapravil; v případě opačném mu však nevyhovují, poněvadž obnova úvěru není zabezpečena a poněvadž s ní různé výkony a náklady spojeny jsou.

Úvěry tyto jsou proto poměrně dražší a to také z důvodu toho, poněvadž se poskytují na vrub vkladů výše zúročných a poněvadž jimi také často vzejde ztráta, tak že si banka hledí utvořiti premii ve vyšším úroku.

Majiteli nemovitého závodu jest proto milejší kontrahovati dluh hypotekární, když mu třeba opatřiti si úvěrem část svého základního neb závodního kapitálu aneb když část v nemovitosti investované ceny uvolnit si hodlá, aby měl pohotově kapitál, jinaký zisk mu poskytující. Výhody takového úvěru hypotečního jsou zřejmy, jednak se zřetelem na způsob a lhůtu splácení, jednak z příčiny nižšího úroku. Obyčejná banka obchodní však není s to, obírat se rozsáhlejší měrou prostými zápůjčkami hypotečními, jelikož jí ohledy bankovní technické brání immobilisovati základní své fondy.

Toto jest přípustno jen při trvalých vkladech úsporných, jaké nacházíme ku př. u spořitelén. Bankovní vklady mají však ponejvíce naprosto jiný ráz, ony jsou jen dočasny a mohou na krátko a bez okolků býti vypovězeny.

Průmyslník cítí se proto, hledaje úvěr nemovitostní, poukázáním na kapitál soukromý a na zápůjčky z místních půjčoven (spořitelén a záložen) a jest mu přecasto přesvědčiti se, že tyto prameny úvěru jsou nedostatečny. Vydatnější činnost u věcech hypotečních může rozvinouti jen ústav emissní, a to proto, že zápůjčky své buď přímo svými bankovními úpisy (zástavními listy) vyplácí, aneb vydáváním úpisů těchto snadno si opatří hotovostí, které dlužníkům zapůjčil a také vyplatil.

Okolnost tato jest příčinou, že zápůjčky emissních ústavů — jak později ještě určitěji naznačeno bude — poskytovány býti mohou na úrok poměrně nižší. Zápůjčky ty jsou také proto oblíbeny, poněvadž se splácejí obyčejně annuitami a poněvadž se pokládají přede všemi jinými za kapitály zvané klidnými, jelikož se obyčejně jen v mimořádných případech vypovídávají.

Třeba zde poukázati také k tomu, že domácí průmysl náš víc a více nucen jest obracet zrak své k úvěru hypotečnímu z dalších dvou důvodů.

Průmysl nalézal se dříve v rukou jen několika zámožných rodin, jichž výdělek byl tak značný, že až oplývaly nadbytkem hotových peněz. Dnes však tlačí se k průmyslu mnoho nováčků, kterým jen v řídkých případech jest po ruce dostatečný kapitál, a kteří proto již předem přinuceni jsou hledati výpůjčky na dobu delší.

Další důvod jest, že napořád se rozmáhající soutěž utvářila poměry často obtížné, a že pak

jen ten průmyslník vítězí, jehož činnost se opírá o dostatečný a levný kapitál.

Ze všech těchto důvodů nabude bedlivý pozorovatel nezbytně plného přesvědčení, že podporování úvěru hypotéckárního jest pro průmysl náš důležitostí bohužel posud nedoceněnou.

Bylo již dříve vytčeno, že úvěry hypoteční jen tenkrát poměrně nižší zúročení připouštějí, když bance uděleno právo emise. Za této podmínky udrží totiž ústav největší část svého akciového fondu volnou pro ostatní bankovní obchody. Při obchodech hypotečních koná banka úkol pouhého prostředníka mezi vypůjčovatelem peněz a kapitalistou, zástavní listy za své peníze kupujícím. Ona se proto může uspokojit výdělkem dosti mírným (správní příspěvek, provise). Když ku př., majíc akciový kapitál 1.000.000 zl., poskytne hypotečních zápůjček jen do výše 8.000.000 zl., které uhradí vydáním zástavních listů, a když si počítá pouze $\frac{1}{2}\%$ provise, získá těmito zápůjčkami již $\frac{9}{2}\% = 4\%$ akciového kapitálu, kterého se však ani nedotekla. Vydělá-li ústav tímto akciovým kapitálem alespoň 5% , činí roční zisk již 9% .

Takto umožněné slevění úrokové míry prospělo, jak nás poučují dějiny, začátkem soustavy zástavních listů jen velkostatku, později rozšířila se činnost instituce té též na malé statky a konečně i na činžovní domy v městech a velkých osadách. V době nejnovější přikročeno bylo konečně, ač i jen porůznu, k zápůjčkám na průmyslové závody tak, že i těmto počíná kynouti zisk ze systému zástavních listů. A skutečně, hledíme-li na věc se stanoviska všeobecného a zásadního, pak nelze ničím odůvodniti, proč by nemovitý majetek průmyslový měl býti vyloučen ze zápůjček kvalifikovaných, o které tu jde. Vždyť má také realita průmyslu věnovaná v přechetných případech určitou trvalou cenu, a výrok, který často slyšíme, že má továrna jen potud cenu, pokud se z komínů kouří, jest frásí, která jen v případech výjimečných pravdě blízka jest.

Pokud se týče dříve vyjmenovaných odrůd bankovního kreditu, třeba zde ještě doložit, že se různé způsoby ty jednotlivě, neb v různých spojeních vyskytují a že by se vždy měl usnadnit přechod k levnějším způsobům F a G. Budiž dovoleno znázorniti to příkladem.

Průmyslník N. uchází se o úvěr. Továrna jeho jest nová, posud se neosvědčila, ačkoli se nepochybuje, že se podniku dobře dařiti může. Úvěr se vyměří takto do výše zl. 60.000 a zahrne se začátkem část zl. 40.000 ve způsobu úvěru E a zbytek zl. 20.000 ve způsobu F. — Po dvou letech prokáže N., že podnik jeho skutečně prospívá a že se náležitě rozvinul, i neváhá banka tudíž přeměnit firmu úvěru

E = zl. 20.000

F = » 20.000

G = » 20.000

Po 4 až 5 letech

F = zl. 20.000

G = » 40.000 a

po 10 letech snad i

G = zl. 60.000

V jiném případě povolí se N. potřebujícímu jen zl. 15.000 částka ta ve způsobu úvěru E; úvěr se však snad již po 4—5 letech změní přímo na způsob G.

Z příkladů těchto zároveň poznáváme, jak jest důležité, aby se banky průmyslové obíraly také obchody hypotečními, a že banka bez těchto obchodů potřebám moderního průmyslu zadost učiniti nemůže.

Proto se také při projektu banky průmyslové pro Prahu klade hlavní důraz na zadlužování továren (§§ 4., 8.—16. stanov) a na emitování prostých bankovních úpisů, jakož i pupilární jistotu požívajících zástavních listů (§ 7. a 18.).

Projektovaná banka jeví se v hlavních rysech jakožto náhrada za bývalou Českou společností pro úvěr hypoteční, která v první řadě se snažila hověti potřebám průmyslu. A tu jest třeba ihned poukázati na to, že značné úspěchy obchodní, kterých se ústav ten za nedlouhou dobu svého působení domohl, tomu nasvědčují, že zbytečným nebyl. Zároveň třeba však také s důrazem připamatovati, že úpadek ústavu zmíněného přivoděn byl jen upřílišněním spekulace v obchodech cukerních a že by bylo bývalo lze vyvarovati se mu, kdyby se v okamžitých neznázích těch byl vyskytl ústav nezištný s ochotnou rukou výpomocnou, jakým je dnes ku př. zemská banka. Nesmí se také při úpadku České společnosti pro úvěr hypoteční přezírat, že celé oddělení hypoteční shledáno bylo v nejlepším pořádku, že majitelé zástavních listů nevezali pražádné škody a že se zástavní listy z hypoték posud řádně vyplácejí.

Vystupuje-li projektovaná banka v mnohém jakožto nastupitelka České společnosti pro úvěr hypoteční, nebude jí okolnost ta nikým ve zlé vykládána, kdo jest obeznámen s tehdejšími poměry a se skutečnými příčinami úpadku společnosti té; vždyť jest dobře známo, že se poměry ony naprosto změnily a že hlavní příčina, proč se ústav ten nezachránil, odčiněna jest.

Projektovaná banka liší se od právě dotčeného ústavu tím, že v navržených stanovách na předním místě a s důrazem vytčen jest průmysl jakožto hlavní předmět činnosti bankovní a že se poskytování pravých hypotečních zápůjček omezuje na továrny a živnostenské závody nemovitě. Jediný důvod toho třeba hledati ve skutečných nynějších poměrech pražských.

Požadavkům polních a lesních hospodářů, jakož i majitelův činžovních domů vyhovuje na ten čas, pokud se týče zápůjček hypotečních, úplně hustá síť spořitelen a mimo to mocná banka hypoteční král. Českého.

Tento zemí zřízený a na výdělek nepracující ústav emisní jest s to poskytovat zápůjčky, pokud v obor působnosti jeho spadají, za podmínek tak levných, že soutěž podniku akciového jest naprosto nemožná a vyloučena.

Působnost hypoteční banky nevztahuje se však na továrny a jiné průmyslu věnované nemovitosti. Arciť lze namítati, že později sněmem král. Českého založena byla Zemská banka království Českého, která má jaksi doplňovati činnost hypoteční banky a která § 3. stanov svých proto oprávněna byla zabývat se hypotečními zápůjčkami, které hypoteční banka statutárně povolit nemůže. Jest také pravda, že zemská banka skutečně povoluje zápůjčky na továrny a průmyslové závody, a mohlo by se snad za to míti, že projektovaná banka, pokud se týče obchodů hypotečních, vstoupí v soutěž alespoň se zemskou bankou král. Českého. Názor ten však není správný, poněvadž jest působnost zemské banky právě v tomto oboru tak obmezena, že jen mimochodem a dočasně úvěry hypoteční pěstovati jí lze. Ona není totiž jako hypoteční banka oprávněna za poskytnuté hypoteční zápůjčky vydávati zástavní listy neb jiné bankovní úpisy. Poněvadž pak se vyhýbá každému immobilisování svých vkladů a poněvadž potřeba této opatrnosti nikdy nemine, pokud ředitelstvo nespustí s očí ostatní kardinální úkoly banky, tož je zřejmo, že ústav tento nemůže poskytovat zápůjček hypotečních než až do určité částky základního svého kapitálu. Koncem roku 1896 vykazala zemská banka zbytek hypotékárních zápůjček zl. 2.708.962 oproti základnímu kapitálu 3 milionů zlatých. Zemská banka z důvodu zde vylíčeného již delší dobu žádných hypotečních zápůjček neposkytovala a přestane jich opět povolovati, jakmile k tomu určená část zvýšeného základu vyčerpána bude. Poněvadž pak od zrušení České společnosti pro úvěr hypoteční nemáme ústavu emisního, který by povoloval zápůjčky na továrny, nelze o oprávněnosti projektu průmyslové banky pochybovati.

Majitel továrny dočiní se u nás jen s velkými obtížemi úvěru hypotečního, zdaří-li se mu to, pak shledá, že úvěr jeho jest značně dražší než úvěr, kterýž si velko- i malostatkář, jakož i domácí pán v městě tak snadně opatří. Spořitelny v Čechách i na Moravě — s malými výjimkami — nerady se obírají zápůjčkami hypotečními na nemovitosti průmyslové, poněvadž jejich cenu považují přecasto za nedostatečnou. Jenom některé ze starších spořitel, které působí na střediskách všelikých oborů průmyslových, jako ku př. v Trutnově, v Liberci, v Ústí, v Teplících, v Karlových Varech, v Chebu, v Plzni, Budějovicích atd., kde se tedy přesvědčení o cenosti majetku průmyslového přímým názorem vyvinouti musí, nevylučují ze své agendy zápůjčky hypoteční na průmyslové závody svého okolí. Hotovostmi svými však nevystačí, aby

uspokojily veškeré uchazeče. Obyčejně bývá dostatek žádostí se strany vlastníků plodných pozemků a výnosných domů obytných a nelze se proto tomu diviti, že spořitelny od továrníka, jestliže k žádosti jeho vůbec přihlížejí, požadují úrok vyšší, než od ostatních oněch svých dlužníků.

Přečetné žádosti, které docházejí zemské banky království Českého ze všech částí této země, jsou dostatečným důkazem, že u nás poskytování nemovitostního úvěru na průmyslové závody dostatečně opatřeno není. Má-li se pak opatření to co do jakosti i co do mnohosti úvěru náležitě uskutečniti, nelze se vyhnouti náležitěmu požadavku, aby zřízen byl nový ústav oprávněný k vydávání zástavních listů, poněvadž jen tento umožňuje, aby se snadnou cestou získaly dostatečné, více méně nevypověditelné a levné peníze pro důležité obchody tyto.

Otázka, která na mnohých stranách pochybnosti vzbuzuje, jest, zdali zástavní listy, které by zamýšlená banka vydávala, poskytovali budou jistotu pupilární. Toto zvláštní právo vyhledává se výslovně v § 17. návrhu stanov a sice podle zák. ze dne 2. července 1868 č. 93 říš. zák. Hodlajíce o otázce té pojednati po stránce právní i praktické, budeme předem přihlížeti k příslušným poměrům nejprve v Rakousku a pak v cizozemsku.

O zákonné jistotě při věcech nemovitých nalézáme u nás zásadní ustanovení v §§ 230., 1374. všeob. obč. zák. a v §§ 194., 196. a 197. cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. — Tu však není nikde vyloučena zákonná čili pupilární jistota při »budovách továrních«, poněvadž se jen všeobecně mluví o »domech«, »budovách« a »nemovitých statcích«.

Když ku př. § 194. dotčeného cís. patentu praví, že lze peníze nezletilců uložit, aby nesly užitek,

1. koupením nemovitých statků a

2. zápůjčením při zákonné bezpečnosti na nemovité statky, tu lze sotva popírat, že pro pojem nemovitých statků jediné předpisy §§ 295., 296. a 297. všeob. obč. zák. rozhodnými jsou a že podle těchto předpisů nejen budovy tovární, nýbrž i stroje s nimi spojené nade vší pochybnost za nemovité statky sluší pokládati. Kdyby zákonodárce byl chtěl vyloučiti tyto nemovité věci z jistoty pupilární, byl by zajisté v příčině té určité prohlášení učinil, jak tomu ku příkladu v Uhrách jest (zák. art. XXXVI. ze dne 19. června 1876). Jinak bylo by třeba domnívati se, že r. 1854 zákonodárce ještě na to nemyslel, že jsou v zemích těchto také továrny, které třeba počítati k majetku nemovitému. Taková domněnka jest však zajisté vyloučena.

Že se tak také vykládá smysl zákona, toho důkazem posavadní praxe. Bylo již zmíněno, že některé spořitelny se zabývají poskytováním zápůjček na průmyslové závody. O tomto skutku pochybovati nelze, když se nám předloží po-

obyvatelstva v Německu a Rakousku, dopočítáme se, že v Německu připadá na 100 obyvatelů zástavních listů v ceně 8836 marek = 5286 zl., v Rakousku pak jen v ceně 2771 zl.

V Berlíně sídlí 7 emisních ústavů, které měly koncem r. 1895 v oběhu zástavních listů za 1.217,576.100 marek,^{*)} tedy asi právě tolik, kolik jich mělo v oběhu všech 17 emisních ústavů rakouských. Berlín sám vyrovná se tedy zde celému Cislajtánsku!

V příčině 37 bank v Německu účinkujících sluší ještě doložit, že 21 z nich mají ústrojí pouhých ústavů hypotečních, kdežto ostatních 16 bank se zabývá též jinými bankovními obchody. K těmto posledním náležejí pak právě dvě z největších bank emisních, totiž »Preussische Central-Boden-Aktien-Gesellschaft in Berlin« s akciovým kapitálem 36,000 000 M. a zástavními listy vydanými v sumě 420,000.000 M., pak »Bayerische Hypotheken- und Wechselbank« v Mnichově s akciovým kapitálem 392 mil. M. a zástavními listy v oběhu za 6077 milionů M.

Z dotčeného díla Schumannova jest také zřejmo, že tyto dva ústavy připočítí třeba k těm bankám, které rozdělují největší dividendy, totiž $9\frac{1}{2}$ a $12\frac{1}{2}\%$.

Pupilarita zástavních listů není v Německu zásadně zákonem uznána jako v Rakousku, nýbrž uděluje se každému ústavu zvlášť zeměpanským výnosem.

Ze stanov jednotlivých bank nelze poznati, že by povolování zápůjčky na industrialie bylo naprosto zakázáno, nýbrž jest tam řeč — podobně jako v Rakousku — o zápůjčkách na nemovitosti a budovy, a zpravidla se činí výslovná výjimka jen ohledně lomů kamenných, dolů a rašeliníšť, jako ku př. u »Boden-Credit-Aktien-Gesellschaft« v Berlíně (článek 2. a 61.), u »Aktien-Gesellschaft für Boden- & Communal-Credit« v Elsasku-Lotarinsku (§ 60. a 61.), u »Württembergische Hypothekenbank« (§ 10.), u »Deutsche Grund-Schuldbank« (§ 13.), u »Mittel-deutsche Bodencredit-Anstalt« (§ 27.) atd.

Revidované stanovy hamburské banky hypoteční připouštějí v § 43. byť i výjimkou zadlužení továren a živnostenských podniků, nařizující, aby se neposkytla zápůjčka vyšší než do polovice obecné ceny. Ve stanovách ústavů »Deutsche Hypothekenbank« v Berlíně (§ 27.), »Preussische Hypotheken-Aktien-Bank« tamtéž (§ 13., 24. al. 2.), »Preussische Pfandbriefbank« tamtéž (§ 41. al. 2.), »Schlesische Bodencredit-

Aktienbank« ve Vratislavi (§ 17. al. 2.), »Deutsche Grundcreditbank« v Gothě (§ 13. al. 2.), »Rheinisch-Westphalische Boden-Credit-Bank« v Kolíně n. R. (§ 11. al. 2.), »Westdeutsche Bodencreditbank« tamtéž (§ 46.) a »Norddeutsche Grundcreditbank« ve Výmaru (§ 12.) čteme téměř souhlasné ustanovení: »Při zadlužování továren a jiných živnostenských závodů budiž přihlíženo pouze k ceně trvalé, která nezávisí od dočasného způsobu užívání.« — Stanovy lipské hypoteční banky praví v § 5., že ústav půjčuje na pozemky zpravidla $\frac{2}{3}$ ceny, na stavební a průmyslové závody však do polovice ceny; divadla, lesy a doly vylučují se však ze zadlužení. § 2. hypotečního oddělení bavorské hypoteční a směneční banky, která jest největším a nejlépe situovaným emisním ústavem Německa, ustanovuje, že jsou zadlužitelný »veškeré druhy nemovitého majetku« v Německé říši, které poskytují bezpečný a trvalý výnos, aneb které lze snadně prodati. K tomu pak dokládá, že se vylučují jen doly, lomy a rašeliníště; § 17. pak, který jedná o podmínkách zápůjček, končí touto větou: »Při vyměřování zápůjček na objekty průmyslové a ve všech jiných případech, ve kterých by byly oprávněny mimořádné podmínky zápůjček, může býti stanoven také vyšší úrok zápůjčkový, nikoliv však nad 5% .« V § 18. se konečně nařizuje, že se na venkovské a na průmyslové majetky mají zpravidla povolovati zápůjčky annuitami splatné. Stanovy banky »Süd-deutsche Bodencreditbank« určují v § 23. přesně, jak se mají zadlužovati továrny a technické závody. V § 3. al. 6. stanov spolkové banky v Norimberku výslovně připuštěno jest »přijímání a prostředkování výpůjček pro průmyslové neb zemědělské podniky«.

Ústav zvaný »Frankfurter Hypothekenverein« jest ve své činnosti docela neobmezen, jelikož v § 3. stanov prostě účel jeho jest vyřčen slovy, že má poskytovat hypoteční zápůjčky na nemovitosti, aniž by v dalších stanovách všeobecně toto pravidlo bylo jaksi omezeno. Totéž neb aspoň úplně podobné ustanovení nalézá se ve stanovách ústavů »Rheinische Hypothekenbank« v Mannheimu a »Deutsche Hypothekenbank« v Meiningách. K tomu dlužno ještě připojiti, že ředitelstva těchto emisních ústavů německých byla dopisy požádána, aby sdělila, zdali skutečně poskytují zápůjčky na továrny a průmyslové podniky a jakou sumu u nich činí zápůjčky druhu toho. K první otázce došlo jen sedm záporných odpovědí, a to od bank menších, působících dále od průmyslových krajín; k otázce druhé bylo jen některým ústavům lze přesně odpověděti, poněvadž se jen u málo ústavů činí rozdíl mezi zápůjčkami poskytnutými na nemovitosti sloužící průmyslu a nemovitosti jakosti jiné.

To vysvítá z četných přípisů, které máme po ruce, jako ku př. ústavů »Boden- u. Com-

*) Deutsche Grundschuldbank	M. 97,767.800
» Hypothekenbank	» 70,293.700
Pommersche Hypotheken-Aktienbank	» 110,549.100
Preussische Bodencredit-Aktienbank	» 188,057.600
» Centralbodencredit - Aktien-	
Gesellschaft	» 420,700.100
Preussische Hypothekenaktienbank	» 244,257.000
» Pfandbriefbank	» 85,950.800
celkem	M. 1217,576.100

munalcreditengesellschaft für Elsass u. Lothringen« a »Kreishypothek-Bank in Lörrach«.

»Deutsche Grundcreditbank« v Gothě slučuje v jednu kategorii zápůjčky na městské domy a na továrny, které u ní činí 109,560.926 31 marek.

K těm ústavům, které činí přesný rozdíl mezi zadlužením zemědělského statku, činžovního domu a továrny, náleží ku př. »Frankfurt-ská banka hypoteční«, která ve své obchodní zprávě z r. 1896 na str. 5. oznamuje, že ze zápůjček vázne na průmyslových podnicích 707.824 marek. Dopisem oznámily tyto ústavy výši svých zápůjček, ležících na továrnách a průmyslových nemovitostech:

Vereinsbank v Norimberku	M.	155.634.71
Württembergische Hypothekenbank . . .	»	10.2 mil.;
Grundcreditbank v Královci	»	50.000.—
Leipziger Hypothekenbank	»	10.6 mil.;
Norddeutsche Grundcreditbank	»	1,290.000.—
Schwarzburgsche Hypothekenbank v Sondershausen	»	227.500.—

Lze za to míti, že tím prokázáno, že v Německu, kde soustava zástavních listů vymyšlena byla, vývin její tak pokročil, že se proti zadlužování továren a jiných průmyslových podniků námitky nečiní.

Ve Francii, kde způsob emise zástavních listů vlastní svou drahou pokračuje, nejsou sice — jak zřejmo z přípisu guvernéra centrálního ústavu »Credit Foncier« v Paříži ze dne 13. února 1897 — průmyslové závody vyloučeny naprosto ze zadlužení, cena jejich však neúčtuje se výše, než do té částky, která od provozování toho kterého průmyslu závislá není.

Dotaz učiněný na Comité des institutions de credit foncier v Rusku došel odpovědi přípisem z Petrohradu 21. dubna 1897 v ten rozum, že k tomu povolané ústavy ruské povolují zápůjčky na továrny a průmyslové podniky za té podmínky, že se při oceňování těchto přihlíží toliko k stavební ceně budov, nikoli však k cenám inventáře, strojů atd. Na základě zápůjček těch vydávají pak ústavy zástavní listy. Přípis připomíná arcit, že jsou takové zápůjčky v Rusku řídké.

Ze skutečností těchto lze bezpečně souditi, že dříve naznačený pokrok instituce zástavních listů také mimo Německo a Rakousko již znatelný jest.

Kdyby pak snad ještě bylo třeba dalšího důkazu, že lze na továrny — arcit šetří-li se pravidla potřebné opatrnosti a uvažuje-li se v každém případě tak, jak toho jeho zvláštní tvar vyžaduje — udíleti zápůjčky tak zabezpečené, jako na venkovské statky a městské domy, pak chceme důkaz ten provést skutečnými výsledky, jichž se v oboru tomto dočinila zemská banka král. Českého.

Zemská banka poskytla doposud — nejsouc oprávněna přihlížeti k nemovitostem, na které půjčuje »hypoteční banka království Českého« —

233 zápůjček na průmyslové závody. Mezi těmito jsou závody všelijakého způsobu, jako ku př.: mlýny, pivovary, sladovny, lihovary, cukrovary, továrny na stroje a na chemické výrobky, pak tkalcovny, papírny, cihelny, pily, továrny na zboží dřevěné a na zboží hliněné atd. Suma všech posud vyplacených zápůjček (nikoli dnešní saldo) činí zl. 3,581.000.

Zemská banka pak může dokázati, že až do dnešního dne neměla žádné ztráty ani co do kapitálu, ani co do úroků. Ano banka ta může také k tomu poukázati, že po celou dobu svého působení ani nebyla nucena soudně vymáhati zapůjčený kapitál a že jen v řídkých případech bylo třeba žalovati soudně splatné úrokové částky. Není jich více, než 10.

Arcit, nelze při vyměření zápůjčky na závod průmyslový přihlížeti jen na číslice cen odhadem vyšetřených, nýbrž také:

a) na osobní poměry a na způsobilost vydávatele,

b) na polohu továrny a různé s tím spojené poměry, které mají účinek na výnosnost a zabezpečení podniku, a

c) na druh a jakost průmyslu, který se v továrně provozuje.

Otázka, má-li se k zadlužení závodu přikročiti, zodpoví se jen tenkrátě přisvědčivě, když právě dotčené průměrné poměry ve prospěch podniku svědčí. Pak teprve vezme ředitelstvo v úvahu vše, co působí na cennost nemovitosti a na zabezpečení provozování podniku, a ustanoví, jaká část poměrná:

a) ceny pozemků,

b) ceny obydelných budov,

c) ceny budov neobydelných,

d) immobilních a jen nesnadně odstranitelných strojů, a po případě

e) vodní síly

při zadlužitelnosti kalkulována býti může.

Suma půjček — má-li požívatí pragmatikální bezpečnosti — nesmí samozřejmě činiti ani polovici vyšetřené ceny, nýbrž jen menší zlomek $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ a často ještě méně. Zápůjčka se musí spláceti půlletními úhrnkovými částkami, které se upraví dle pravděpodobného opotřebování budov a strojů. Při tom třeba také dbáti, že cena nemovitosti úplně trvalá není a že se proto zápůjčková smlouva musí omeziti na průměrnou krátkou řadu let, aneb že imperativně dlužno vykonati přehlídku v továrně, aby bylo občasně zjištěno, zdali se zachovává v dobrém stavu a zdali nehrozí značnější úbytek ceny. Není-li výsledek přehlídky této příznivý, pak dlužno bez odkladu vypovědět zápůjčku.

Všechny tyto a mnohé jiné praxi u zemské banky potvrzené opatrnosti pojaty byly do stanov ponavrhnutých, takže lze spoléhati na úplnou bezpečnost zapůjčených kapitálů, bude-li jednáno dle předpisů stanov, které přísným jednacím řádem doplněny budou. Ku konci lze ještě při-

pomenouti, že ku zvýšení bezpečnosti majitelům zástavních listů § 15. stanov ustanoveno jest, že úhrn vydaných zástavních listů nesmí převyšovati sumu akciového kapitálu násobenou desíti, k čemuž třeba na paměť uvést, že úhrn ten rovná se v Německu dle stanov téměř všech emisních ústavů 20tinásobnému kapitálu akciovému. Tato hranice 20tinásobného akciového kapitálu vytčena jest také ve stanovách rakouské centr. banky pro úvěr pozemkový; c. k. priv. všeob. rakouský ústav pro úvěr pozemkový ve Vídni jest dle čl. 8. a 9. svých stanov docela oprávněn vyčerpati 30tinásobnou sumu svého kapitálu akciového.

Další, bezpečnosti majitelů zástavních listů hovící kautely — nehledíc k těm, kterých již zákon vyžaduje — třeba spatřovati v údělech na fond rezervní (§ 62.), v ručení ředitelstva a správní rady, v závazku těchto složiti po 25 nezavazovaných akciích společnosti a konečně v důležitém úkolu revisního výboru (§ 56.).

Veškerými úvahami těmito dospějeme k oprávněné naději, že účelnost a potřeba ústavu bankovního, o který tu běží, všemi příslušnými činiteli uznána bude, a že se předložený návrh stanov nemine s potřebným schválením.

Nová banka průmyslová nebude pak jen pů-

sobiti jako opora průmyslu již existujícího a nejen jako dávno a na všech stranách toužená pomocnice při zakládání nových průmyslových závodů, nýbrž ona znamenati bude zároveň nemálo důležitý milník na pokrokové cestě soustavy zástavních listů, která se stala před důležitým faktorem pro zvýšené kolování kapitálu a pro vnitřní hmotné síly všech kulturních národů. Milník ten bude sloužiti ke cti vlastem našim, neb v zemích jiných působí sice úvěrní ústavy, které se zabývají hypotečními zápůjčkami také na nemovitosti k průmyslovým účelům zařízené a které na základě zápůjček těch také vydávají zástavní listy, není však posud v žádné zemi znám ústav, který by, řídě se potřebami moderního hospodářství, byl tak směle, jak rozvážně napsal na svůj prapor: »jen průmyslu ať slouží výsadní tato má funkce«.

Jest patrné, že tu jde o to, má-li učiněn býti u nás první krok v před v dávno již připraveném rozvoji systému zástavních listů, aneb máme-li i v tomto oboru postoupiti prvenství mocnějším proudům v sousední říši Německé.

Doufejme, že se nám krok ten zdaří k prospěchu domácího průmyslu a obchodu našeho.

V Praze dne 29. října 1897.

Dr. Lošdák.